

УДК 598.2(282.247.314+292.485:477)

ІСТОРІЯ ВИВЧЕННЯ ОРНІТОФАУНИ УКРАЇНСЬКОЇ ЧАСТИНИ БАСЕЙНУ ДНІСТРА В МЕЖАХ ЛІСОСТЕПОВОЇ ЗОНИ

С. С. Франков

Інститут зоології ім. І. І. Шмальгаузена НАН України
вул. Богдана Хмельницького, 15, Київ 01030, Україна

Frankov, S. S. (2021). History of the study of avifauna of the Ukrainian part of the Dnister river basin within forest-steppe zone. *Studia Biologica*, 15(4): 105–116 • DOI: <https://doi.org/10.30970/sbi.1504.669>

Вступ. Більша частина Дністровського басейну лежить у межах України, однак вивченість флори та фауни його окремих територій є недостатньою. В орнітологічному сенсі найменш досліджена частина, яка належить до лісостепової зони.

Матеріали та обговорення. Активне вивчення пташиного населення регіону було розпочате польськими дослідниками в першій половині XVIII ст. Значний внесок у вивчення орнітокомплексів тогочасної Подільської губернії зробив К. Ф. Кесслер, який видав 3-томну працю, присвячену птахам Київського учбового округу, куди також входив вищезазначений регіон. Також заслуговують на увагу праці Е. Ейхвальда, Г. Бельке, В. Тачановського і А. Браунера. Детальне зведення щодо історії фауни Поділля та її сучасного стану на початку XX ст., зокрема птахів, було підготоване В. П. Храчевичем.

Дані щодо тогочасного стану орнітофауни Херсонської губернії, куди входила і частина зазначеного регіону, наводить у своїх працях Й. К. Пачоський. Публікації щодо пташиного населення регіону в період від 1930-х років до нашого часу майже немає. Нині орнітофауну української частини Дністра лісостепової зони вивчено недостатньо повно. Наявні публікації та монографії стосуються або окремих видів і груп птахів, або всієї території Вінницької чи Одеської областей. Серед них можна виділити публікації О.А. Матвійчука та монографію “Кадастр наземних тетрапод Вінницької області”. Проте більша частина цих робіт стосується басейну Південного Бугу. Орнітофауна басейну Дністра представлено досить фрагментарно.

На окрему увагу заслуговує монографія Г. І. Денисика “Зооценози антропогенних ландшафтів Поділля”. Однак вона стосується антропогенних ландшафтів

Подільського регіону загалом і не висвітлює повною мірою особливості просторового розподілу фауни, зокрема, птахів на території басейну Дністра в межах лісостепової зони України.

Висновки. Аналіз літературних джерел показав, що цей регіон наразі залишається одним із найменш обстежених щодо стану пташиного населення. В історії вивчення птахів вищевказаної території умовно виділяють чотири періоди проведення досліджень із різною інтенсивністю й характером публікацій. Зважаючи на результати аналізу, можна констатувати, що наявних даних недостатньо для формування уявлення про динаміку та сучасний стан орнітофауни цього регіону. Тому виникає потреба у цілеспрямованих комплексних дослідженнях, які дадуть змогу вирішити більшість із вищезгаданих питань.

Ключові слова: орнітофауна, історія вивчення, басейн Дністра, лісостепова зона, Україна

ВСТУП

Незважаючи на той факт, що саме у межах України лежить більша частина Дністровського басейну, вивченість флори та фауни його окремих територій є недостатньою. В орнітологічному сенсі найменш дослідженою є частина, яка належить до лісостепової зони. Роботи з інвентаризації орнітофауни даного регіону було розпочато з комплексних описових робіт польських дослідників XVIII ст., проте наразі видовий склад птахів цієї території залишається одним із найменш вивчених. Результати вивчення авіфауни, фенології та окремих аспектів гніздової біології окремих видів, що наведені у працях середини XIX – початку XX ст., на сьогодні є загалом застарілими. Сучасні ж літературні дані стосовно орнітофауни лісостепової частини басейну Дністра стосуються лише деяких систематичних груп пернатих або птахів певних територій у її межах. Відсутність системних досліджень орнітокомплексів регіону, транскордонний характер розташування ріки, а також тенденції до різких змін природних біотопів унаслідок господарської діяльності людини обумовлюють необхідність провести комплексне вивчення пташиного населення цього регіону.

Нами простежено історію досліджень орнітофауни української частини басейну Дністра в межах лісостепової зони від перших згадок у літературі до нашого часу. Загалом було максимально оброблено практично всі наявні публікації стосовно птахів цього регіону за останні 300 років. Окрему увагу приділено періоду з XVIII ст. до початку XX ст. Представлений аналіз не претендує на повноту, але має на меті створити підґрунтя для більш повного розуміння становлення видового різноманіття орнітофауни цієї території, змін ареалів і динаміки чисельності її окремих представників.

РЕЗУЛЬТАТИ Й ОБГОВОРЕННЯ

Історія вивчення пташиного населення регіону починається з видань Г. Жончинського, який описував орнітофауну Польщі, до якої у складі Подільського та Брацлавського воєводств входили території сучасної Вінниччини та частково Одещини (Rzeczyński, 1721, 1745).

Наступний етап вивчення орнітофауни регіону припадає вже на часи Російської Імперії, де колишні адміністративні одиниці Речі Посполитої було реорганізовано у відповідні за назвою і кордонами намісництва. У 1796 р. ці землі увійшли до складу Подільської та Київської губерній.

Насамперед тут необхідно згадати значний доробок професора Київського Імператорського університету Святого Володимира К. Ф. Кесслера, який випустив фундаментальне 3-томне зведення, де описано видовий склад, поширення, відносну чисельність і характер перебування усіх виділених на той час систематичних груп птахів у межах Київського учбового округу, куди входила колишня Подільська губернія (Kessler, 1851a, 1851b, 1853).

Для цього періоду відомі нариси природознавчого характеру російського ботаніка та зоолога польського походження А. Анджейовського. Він, проводячи дослідження флори у межиріччі Південного Бугу і Дністра, робив також орнітологічні спостереження, де серед інших видів, очевидно, помилково, зазначив два види кекликів (кам'яних куріпок) *Alectoris barbara* й *Alectoris rufa* (Andrzejowski, 1823, 1830), ареали яких лежать далеко на південний захід від території України. Свій нарис природи Литви, Латвії та Поділля, де можна знайти окремі дані про птахів вказаних територій, у 1830 р. опублікував ще один російський дослідник німецького походження Е. Ейхвальд (Eichwald, 1830).

З 1837 по 1854 р. включно були надруковані видання військово-статистичних оглядів Російської Імперії. Вони містили в собі військово-топографічні описи; дані про природні умови та місцеве населення; стан сільського господарства, промисловості й торгівлі; показники повітових міст і наявність історичних пам'яток. В одному з томів видання наведено характеристику природи Подільської губернії, зокрема, й пташиного населення (Tveritinov, 1849).

Безпосередньо диких птахів Поділля вивчав польський дослідник І. Глузінський (Gluzinski, 1859). Детальний опис орнітофауни міста Кам'янця-Подільського та суміжних територій, із зазначенням характеру перебування, чисельності й деяких фенологічних аспектів міститься у працях Г. Бельке (Belke, 1858, 1859).

Детальний опис орнітофауни земель колишньої Речі Посполитої, які на той час відійшли до Російській Імперії, наводить польський дослідник В. Тачановський. У його 2-томному виданні наведено видові нариси для 318 видів птахів із зазначенням характеру перебування їх у межах цих територій. Саме в його визначнику міститься перша згадка про гніздування в гирлі річки Лядова (притока р. Дністер) стерв'ятника (*Neophron percnopterus*) (Taczanowski, 1882, 1882a).

Важливим уточненням є той факт, що у більшості випадків автори, на жаль, не розділяють басейни річок Бугу і Дністра в межах тогочасної Подільської губернії.

Наприкінці XIX ст. у виданні "Охотничья Газета" вийшла невелика стаття орнітолога-любителя, статського радника Л. К. Пейкера, в якій є відомості про фенологію весняної міграції, головно, мисливських видів птахів в околицях м. Ямпіль (Peiker, 1894).

Перші відомості про пташине населення Херсонської губернії, до якої частково входила сучасна північна частина Одещини (кордон із тогочасною Подільською губернією по р. Ягорлик), містяться у праці А. Шмідта, що узагальнив матеріали, зібрані офіцерами генерального штабу Російської Імперії під час географічних і статистичних досліджень цієї території (Shmidt, 1863).

Видовий склад птахів Херсонської губернії досліджував відомий зоолог А. А. Браунер. За результатами його роботи вийшло кілька статей, що містили дані про характер перебування, розповсюдження та видовий склад орнітофауни вказаної території (Brauner, 1894, 1912). Крім того, дослідник приділяв значну увагу охороні та моніторингу стану довкілля. Стосовно орнітофауни Херсонської губернії, на той час відомо дві статті згаданого напрямку, в яких розглянуто питання збереження (Brauner, 1899) та методичні вказівки з моніторингу пташиного населення (Brauner, 1886).

На жаль, у згаданих роботах бракує прив'язки до певних річкових басейнів.

Наступним важливим етапом вивчення орнітофауни регіону можна вважати початок діяльності в 1911 р. "Товариства подільських природодослідників і любителів природи" у місті Кам'янці-Подільському та відкриття там у 1913 р. природничого музею. У вказаний період В. Боголеповим на основі впорядкування та дослідження музейної орнітологічної колекції видано кілька наукових публікацій, у яких містяться дані про гніздування таких видів, як лунь польовий (*Circus cyaneus*), підорлик малий (*Clanga pomarina*) та сипуха (*Tyto alba*), що сьогодні взагалі перестали траплятися на цій території або їхня чисельність значно скоротилась (Bogolepov, 1913, 1915). Також варто згадати працю П. Бучинського з дослідження прибережної флори та фауни регіону. У згаданій публікації серед іншого міститься інформація про спостереження стерв'ятника у гніздовий період (Buchinskii, 1915).

У 1924 р. природничий відділ центрального міського музею (організованого в тому ж році об'єднанням колишніх історико-археологічного та природничого музеїв) очолив В. П. Храчевич (Nesterenko, 2015). Його дослідження дають змогу повною мірою зрозуміти стан орнітофауни регіону на початку ХХ ст. та її зміни з ХVІІІ ст. до того часу. У своїх публікаціях він детально розглянув пташине населення західних і центральних Подільських земель – сучасні території Хмельницької та західні райони Вінницької області, головно, ділянку верхньої і середньої течії Дністра. В основу праць В. П. Храчевича покладено низку зведень польських, російських і українських дослідників. Автор також врахував дані, отримані з періодичних мисливських видань кінця ХІХ – початку ХХ ст., колекцій природничих музеїв міст Кам'янця-Подільського та Хмельницького, власних нотаток, а також інформації інших природодослідників Подільського краю. У видових нарисах він наводить дані про відносну чисельність, поширення в межах регіону, біотопічну приналежність, а також господарське значення 244 підвидів птахів (Khranevych, 1925a, 1925b, 1926).

Відповідно до цих досліджень (Khranevych, 1925b), автор виділив низку найбагатших у видовому аспекті біотопів. На той час до них належали: річкові долини (99 видів), ліси (98 видів) та озера, стави і болота (81 вид). У степових біотопах і агроценозах зафіксовано бідніший видовий склад (38 та 25 видів відповідно). Найбіднішими на той час у фауністичному аспекті були селітебні ландшафти, в межах яких відмічено 8 видів птахів.

За характером перебування птахів було розподілено на п'ять груп: гніздові (117 видів), осілі (49 видів), пролітні (46 видів), залітні (18 видів) та зимуючі (14 видів). Наведений у роботі перелік видів птахів за "зоогеографічними зонами" розділено на 11 типів, серед яких автор виділив широкорозповсюджені, середземноморські, південні, південно-східні, південно-західні, степові, тундрові й тайгові

форми, види, характерні для острівних лісів, а також характерні для західної та східної частин Палеарктики. В окремому розділі автор навів таблицю, яка ілюструє розподіл птахів у шести типах біотопів, характер їхнього перебування на досліджуваній території та фауністичне походження.

Значний науковий інтерес становить також інша праця цього дослідника “Минуле фавни Поділля” (Khranevych, 1926). За даними автора, які ґрунтуються, головню, на літературних джерелах, до початку ХХ ст. на території регіону з’явився один вид – скеляр строкатий (*Monticola saxatilis*). До птахів, які зменшили свою чисельність, залучено дрохву (*Otis tarda*), хохітву (*Tetrax tetrax*), куріпку сіру (*Perdix perdix*) та балабана (*Falco cherrug*). Зниклими з території Поділля автор вважав орябка (*Tetrastes bonasia*), тетерука (*Lyrurus tetrax*) і ворону чорну (*Corvus corone*). На основі аналізу характеру та динаміки змін екосистем визначено фактори, які спричинили зникнення цих птахів із регіону. Серед них окреме місце займають чинники антропогенного походження. Також було піддано критиці внесення А. Анджейовським кекликів *Alectoris barbara* й *Alectoris rufa* до складу орнітофауни регіону (див. вище) як “не властивих навіть тогочасній фавні Поділля”.

Заслужують на увагу напрацювання ботаніка, дослідника Херсонщини, засновника природно-історичного музею в Херсоні, члена-кореспондента Польської Академії наук Й. К. Пачоського. Працюючи в музеї, він склав і опублікував детальний каталог зібраних на той час експонатів (Pachoskii, 1906). Надалі на основі колекції опудал музею та особисто здобутих дослідником екземплярів птахів було випущено публікацію “Къ орнітофауне Херсонской Губернії”, в якій описано 254 види птахів із зазначенням характеру їхнього перебування та прив’язкою до конкретних населених пунктів у межах губернії (Pachoskii, 1911). Трохи раніше орнітофауну Херсонщини описав дослідник А. М. Шугуров, де серед інших зазначив також золотомушку червоночубу (*Regulus ignicapilla*) (Shugurov 1903).

За період 1930-х – 1990-х років практично немає публікацій українських дослідників, що містили б інформацію про тогочасний стан орнітофауни регіону. Окремі згадки можна знайти в деяких працях молдавських орнітологів (Averin, 1960, 1966, 1970, 1971; Gania, 1969, 1989).

У наш час пташине населення української частини басейну Дністра в межах лісостепової зони також вивчено недостатньо. Наявні лише публікації, присвячені окремим групам чи видам птахів або містять неповні чи фрагментарні дані щодо загального стану орнітокомплексів регіону.

Серед таких можна згадати невелику статтю В. В. Кінди (Kinda, 1991) щодо видового складу та, частково, розподілу денних хижих птахів території Дністровсько-Бузького межиріччя.

Наразі вивчення орнітофауни середньої течії Дністра та річок Лядова і Мурафа в межах колишнього Ямпільського району (відповідно до адміністративного розподілу 2020 р. – Могилів-Подільський р-н) Вінницької області проводять кандидат біологічних наук, провідний науковий співробітник відділу природи краю Чернівецького обласного краєзнавчого музею Н. А. Смірнов і член Української спелеологічної асоціації Д. А. Смірнов (Smirnov, 2008a, 2008b, 2013, 2016, 2017).

Вивченням сучасного стану птахів Вінниччини та питаннями їхньої охорони і відтворення займається завідувач кафедри біології ВДПУ ім. М. Коцюбинського, кандидат біологічних наук, доцент О. А. Матвійчук (Matviichuk, 2006, 2009). Дані

щодо сучасного стану гніздової орнітофауни скелястих берегів р. Дністер у межах Могилів-Подільського району Вінницької області наведено у статті А. Н. Цвєлиха (Tsvelykh, Klestov, & Osipova, 2007).

У 2015 р. опубліковано монографію “Кадастр наземних тетрапод Вінницької області”, котра являє собою систематизований, поданий у вигляді кадастрового переліку матеріал із зазначенням дат і місця спостереження конкретних видів тварин (Matviichuk, Pirkhal, & Reminnyi, 2015). Проте більша частина цього дослідження пов’язана з басейном Південного Бугу. Матеріал, який стосується басейну Дністра, зібраний, головню, протягом зимового періоду.

У 2017 р. побачила світ праця Г. І. Денисика та С. С. Придеткевича “Зооценози антропогенних ландшафтів Поділля” (Denysyk, & Prydetkevych, 2017), проте в ній розглянуто антропогенні ландшафти Подільського регіону загалом і не висвітлюються повною мірою особливості просторового розподілу орнітофауни, зокрема, лісостепової частини басейну Дністра в межах України.

Всебічний аналіз інформації щодо гніздування в минулому сипа білоголового (*Gyps fulvus*) і стервятника на прибережних схилах Дністра та його приток наведено у монографії “Грифовые птицы фауны Украины” (Tsvelykh et al., 2018).

ВИСНОВКИ

Аналіз літературних джерел, що містять інформацію про стан орнітофауни басейну Дністра в межах лісостепової зони України, показав, що, незважаючи на майже 300-річну історію досліджень, цей регіон наразі залишається одним із найменш обстежених стосовно стану пташиного населення. В історії вивчення птахів вищезгаданої території ми умовно виділяємо чотири періоди:

Описовий період (1721–1830) можна охарактеризувати як початковий етап вивчення та проведення інвентаризації видового складу. Дані являють собою переважно анотовані списки видів. Відомостей про стан чисельності чи характер перебування птахів у межах регіону зведення тих років не містять.

Академічний період (1831–1930) виділяється значною кількістю публікацій, академічних видань, що містять інформацію про стан орнітокомплексів регіону, характер перебування та чисельність птахів. Значно зростає частка фенологічних спостережень. Завдяки природничим музеям з’являється можливість ретроспективного аналізу стану фауни загалом і орнітофауни зокрема.

Період занепаду (1930–1999) відрізняється від попередніх майже повною зупинкою орнітологічних досліджень на території басейну Дністра в межах українського лісостепу. Але це не стосується суміжних територій. Саме завдяки групі молдавських дослідників, які, описуючи орнітофауну Дністра в межах республіки, періодично проводили дослідження і на нашій території, ми можемо отримати опосередковане уявлення про стан пташиного населення регіону в цей період.

Останній, новітній період (2000 р. – дотепер) можна виділити як початок відновлення науково-дослідної діяльності в регіоні. Проте, зважаючи на паузу, яка тривала більше 70 років, і характер наявних публікацій щодо пташиного населення української частини басейну Дністра у межах лісостепової зони, можна констатувати, що наявних даних вкрай мало для формування уявлення про динаміку та сучасний стан орнітофауни регіону. Тому очевидно, що виникає нагальна потреба у цілеспрямованих комплексних дослідженнях, які дадуть змогу вирішити більшість із вищезгаданих питань.

ПОДЯКИ

Автор висловлює щирю вдячність відділу фауни та систематики хребетних Інституту зоології ім. І. І. Шмальгаузена НАН України, особливо завідувачеві відділу, кандидату біологічних наук, старшому науковому співробітникові Глібу Георгійовичу Гаврися за допомогу та підтримку в редагуванні статті, кандидату біологічних наук, старшому науковому співробітникові Олександрю Миколайовичу Цвєлиху за консультації з пошуку літератури. Окрема вдячність науковому співробітникові відділу ентомології та наукових фондів колекцій Інституту зоології ім. І. І. Шмальгаузена НАН України, кандидату біологічних наук Віталію Володимировичу Кавурці за надання робіт А. Анджейовського.

COMPLIANCE WITH ETHICAL STANDARDS

Conflict of Interest: The authors declare that the research was conducted in the absence of any commercial or financial relationships that could be construed as a potential conflict of interest.

Human Rights: This article does not contain any studies with human subjects performed by any of the authors.

Animal studies: All institutional, national and institutional guidelines for the care and use of laboratory animals were followed.

AUTHOR CONTRIBUTIONS

Authors have read and agreed to the published version of the manuscript.

REFERENCES

- Andrzejowski, A. (1823). *Rys botaniczny krain zwiedzonych w podrózach pomiędzy Bohem i Dniestrem od Zbruczy aż do Morza Czarnego odbytych w latach 1814, 1816, 1818, 1822* [Ciąg 1]. [A botanical sketch of the lands visited between Boh and the Dniester from the Zbrucz to the Black Sea, held in the years 1814, 1816, 1818, 1822. [Part 1]]. Vilnius: J. Zawadzki, Vol. 1. [In Polish]
[Google Scholar](#)
- Andrzejowski, A. (1830). *Rys botaniczny krain zwiedzonych w podrózach pomiędzy Bohem a Dniestrem aż do uścia tych rzek w morze odbytych w latach 1823 i 1824*. [Ciąg 2] [A botanical sketch of the lands visited between Boh and the Dniester from the Zbrucz to the Black Sea, held in the years 1823 and 1824. [Part 2]]. Vilnius: A. Marcinkowski, 8–93. [In Polish]
- Averin, Iu. V. (1960). Glavneishie izmeneniia v vidovom sostave fauny mlekopitaiushchikh i ptic Moldavii v XVII–XX stoletiiakh [The main changes in the species composition of the fauna of mammals and birds of Moldova in the XVII–XX centuries]. *Bulletin of the Moscow Society of Naturalists, Department of Biology*. Moscow. 65(2), 5–12. [In Russian]
- Averin, Iu. V., & Gania, I. M. (1966). *Khishchnye ptitsy Moldavii i ikh rol v prirode i selskom khoziaistve* [Birds of prey in Moldova and their role in nature and agriculture]. Chisinau: Kartya Moldovenyaskie. [In Russian]
[Google Scholar](#)
- Averin, Iu. V., & Gania, I. M. (1970). *Ptitsy Moldavii* [Birds of Moldova]. Chisinau: AN MSSR. Vol. 1. [In Russian]
[Google Scholar](#)

- Averin, Iu. V., Gania, I. M., & Uspenskii, G. A. (1971). *Ptitsy Moldavii* [Birds of Moldova]. Chisinau: Shtiintsa. Vol. 2. [In Russian]
[Google Scholar](#)
- Belke, G. (1859). *Rys historii naturalnej Kamieńca Podolskiego* [A sketch of the natural history of Kamenec Podolski]. Warsaw: W drukarni Gazety Codziennej, 53–58. [In Polish]
[Google Scholar](#)
- Belke, G. (1858) *Krótki rys historyi naturalnej Kamieńca Podolskiego* [A brief outline of the natural history of Kamieniec Podolski] (Vol. 3, pp. 539–563). Warsaw. [In Polish]
[Google Scholar](#)
- Bogolepov, V. (1913). Ptitsy Kamenetckago uezda (Podolskoi gub.) (Predvaritelnoe soobshchenie) [Birds of the Kamenets district (Podolsk province) (Preliminary communication)]. *Notes of the Podolsk Society of Naturalists and Nature Lovers*. Kamyanets-Podilsky. 2, 135–140. [In Russian]
- Bogolepov, V. (1915). Materialy po ornitologii Kamenetckago uezda Podolskoi gubernii [Materials on ornithology of the Kamenets district of Podolsk province]. *Notes of the Podolsk Society of Naturalists and Nature Lovers*. Kamyanets-Podilsky. 3, 9–50. [In Russian]
- Brauner, A. (1886). *Programma po sobiraniu svedenii o zhizni ptitc Khersonskoi gubernii* [The program for collecting information about the life of birds of the Kherson Governorate]. Kherson: Kherson Provincial Self-Government Council. [In Russian]
- Brauner, A. (1894). Zametki o ptitsakh Khersonskoi gubernii [Notes about the birds of the Kherson Governorate]. *Notes of the Novorossiysk Society of Naturalists*. Odessa. 19(1), 39–93. [In Russian]
[Google Scholar](#)
- Brauner, A. (1899). *O vrednykh i poleznykh zhivotnykh Khersonskoi Gubernii* [About harmful and useful animals of the Kherson Governorate]. Kherson: Tipo-lithography M. I. Kovaleva. [In Russian]
[Google Scholar](#)
- Brauner, A. (1912). *O vrednykh i poleznykh ptitsakh Khersonskoi, Tavricheskoi i Bessarabskoi gubernii* [About harmful and useful birds of the Kherson, Tauride and Bessarabian Governorates]. Chisinau: Printing house of the Bessarabian provincial government. [In Russian]
- Buchinskii, P. (1915). Ekskursiia po Dnestru v 1914 godu [Excursion on the Dniester in 1914]. *Notes of the Podolsk Society of Naturalists and Nature Lovers*. Kamyanets-Podilsky. 3, 217–235. [In Russian]
- Denysyk, H. I., & Prydetkevych, S. S. (2017). *Zootsenozy antropohennykh landshaftiv Podillia* [Zoocenoses of anthropogenic landscapes of Podillya]. Vinnytsia; Kamianets-Podilskyi: PrAT Vinobldrukarnia. [In Ukrainian]
- Eichwald, E. (1830). *Naturhistorische Skizzen von Lithaeun, Vilhynien und Podolien* [Natural historical sketches of Lithuania Volhynia and Podillya]. Vilnius, 235–237. [In German]
- Gania, I. M. (1969). Ptitsy skalistykh beregov Dnestra v predelakh Moldavii [Birds of the rocky banks of the Dniester within Moldova]. *Issues of ecology and practical importance of birds and mammals in Moldova*, 3, 3–17. [In Russian]
[Google Scholar](#)
- Gania, I. M., & Zubkov, N. I. (1989). *Redkie i ischezaiushchie vidy ptitc Moldavii* [Rare and endangered bird species in Moldova]. Chisinau: Shtiintsa. [In Russian]
- Gluzinski, I. (1859). *O ptactwie dzikem na Podolu* [About wild birds in Podolia]. Warszawa. [In Polish]
- Kessler, K. F. (1851a). *Ptitsy vorobinye gubernii Kievskogo Uchebnogo Okruga* [Passerine birds of the provinces of the Kiev Educational District] Kyiv: University printing house. [In Russian]

- Kessler, K. F. (1851b). *Ptitsy khishchnye i kurinye gubernii Kievskogo Uchebnogo Okruga* [Birds of prey and chickens of the provinces of the Kiev Educational District]. Kyiv: University printing house. [In Russian]
- Kessler, K. F. (1853). *Ptitsy golenastye i vodianye gubernii Kievskogo Uchebnogo Okruga* [Stork and water birds of the provinces of the Kiev Educational District]. Kyiv: University printing house. [In Russian]
- Khranevych, V. (1925a). *Narys favny Podillia. Ch. 1. Ssavtsi ta ptakhy* [Essay on the fauna of Podillya. Part 1. Mammals and birds]. Vinnytsia: Vinderzhdruk. im. Lenina, 34–95. [In Ukrainian]
- Khranevych V. (1925b). *Ptakhy Podillia. Ohliad systematychnyi* [Birds of Podillya. Systematic review]. Vinnytsia: Vinderzhdruk. im. Lenina. [In Ukrainian]
- Khranevych, V. (1926). *Mynule favny Podillia* [The past of the fauna of Podillya]. Vinnytsia: Vinderzhdruk. im. Lenina, 18–19. [In Ukrainian]
- Kinda, V. V. (1991). Gnezdiashchiesia iastrebinnye Dnestrovsko-Bugskogo mezhdurechia [Nesting hawk birds of the Dniester-Bug interfluvium]. *Materials of the 10th All-Union Ornithological Conference*. Minsk, 2(1), 273–274. [In Russian]
- Matviichuk, O. A. (2006). Suchasnyi stan i problemy okhorony avifauny Vinnytskoi oblasti [The current state and problems of protection of avifauna of Vinnytsia region]. *Current issues of geographical, biological and chemical sciences. The main scientific problems and prospects of the study*. 3, 90–91. [In Ukrainian]
[Google Scholar](#)
- Matviichuk, O. A. (2009). Stan populatsii dennykh khyzhykh ptakhiv u Vinnytskii oblasti [The state of the population of diurnal birds of prey in Vinnytsia region]. *Current issues of geographical, biological and chemical sciences. The main scientific problems and prospects of the study. Collection of scientific works of VSPU*, 6(11), 111–113. [In Ukrainian]
[Google Scholar](#)
- Matviichuk, O. A., Pirkhal, A. B., & Reminnyi, V. Iu. (2015). *Kadastr nazemnykh tetrapod Vinnytskoi oblasti* [Cadastral of terrestrial tetrapods of Vinnytsia region]. Vinnytsia: Nilan-LTD, 55–363. [In Ukrainian]
[Google Scholar](#)
- Nesterenko, V. (2015). Do istorii pryrodnychoho muzeiu u Kamianski-Podilskomu [To the history of the Natural History Museum in Kamianets-Podilskyi]. *Chronicle of Khmelnytskyi region-2015: local lore collection*. Khmelnytskyi, 54–60. [In Ukrainian]
- Pachoskii, I. K. (1906). *Obiasnitelnyi katalog Estestvenno-istoricheskogo muzeia Khersonskogo gubernskogo zemstva* [Explanatory catalog of the Natural History Museum of the Kherson Governorate self-government]. Kherson: Typo-lithography is inherited by O. D. Khodushina. [In Russian]
[Google Scholar](#)
- Pachoskii, I. K. (1911). K ornitofaune Khersonskoi gubernii [To the avifauna of the Kherson Governorate]. *Ornithological Bulletin*. Kherson. 3–4, 212–224. [In Russian]
[Google Scholar](#)
- Peiker, L. (1894). Iz Iampolskago uezda, Podolskoi gubernii [From Yampolsk district, Podolsk province]. *The hunting newspaper*, 17, 27–268. [In Russian]
- Rzeczyński, Gabriel (1721). *Historia naturalis curiosa regni Poloniae, magni ducatus Litvaniae, annexarumq. provinciarum, in tractatus XX divica, ex scriptoribus probatis, servata primigenia eorum phrasi in locis plurimis, ex m. s. s. variis, testibus oculatis, relationibus fide dignis, experimentis desumpta*. Sandomierz: Typis Collegii Soc. Jesu, 167–304. [In Latin]
[Google Scholar](#)

- Rzeczyński, Gabriel (1745). *Auctuarium historiae naturalis curiosae Regni Poloniae, Magni Ducatus Lithuaniae, annexarumque provinciarum, per P. Gabrielem Rzeczyński Soc. Jesu. concinnatum. Opus pothumum cum permissu superiorum* [The curious natural history of the Kingdom of Poland, of the Great Duchy of Lithuania, and of the annexed provinces, by P. Gabriel Rzeczyński Jesus arranged together. Work in general with the permission of the superiors]. Gdansk, 352–435. [In Latin]
[Google Scholar](#)
- Shmidt, A. (1863). *Materialy dlia geografii i statistiki Rossii, sobrannye ofitserami generalnogo shtaba. Khersonskaia guberniia* [Materials for geography and statistics of Russia, collected by officers of the General Staff. Kherson province]. St. Petersburg: Military printing house, 423–424. [In Russian]
[Google Scholar](#)
- Shugurov, A. M. (1903). Zametki o ptitcakh Khersonskoi gubernii [Notes about the birds of the Kherson governorate]. *Natural science and geography*, 8 (August), 62–73. [In Russian]
- Smirnov, N. A., & Smirnov, D. A. (2008a). Zustrichi deiakykh prolitnykh ta zymuiuchykh vodoplavnykh i navkolovodnykh ptakhiv na serednomu Dnistri v 1997–2007 rr. [Encounters with some migratory and wintering waterfowl and waterfowl in the middle Dniester in 1997–2007]. *Avifauna of Ukraine*, 4, 58–59. [In Ukrainian]
[Google Scholar](#)
- Smirnov, N. A., & Smirnov, D. A. (2008b). Poperedni rezultaty inventaryzatsii khrebetnykh Yampilskoho Prydnistrovia [Preliminary results of vertebrate inventory of Yampil Transnistria.] *Ecological and faunal features of aquatic and terrestrial ecosystems: Proceedings of the scientific conference dedicated to the 100th anniversary of the birth of Professor Vsevolod Ilyich Zdun.* (pp. 154–158). Lviv. [In Ukrainian]
- Smirnov, N. A., & Smirnov, D. A. (2013). Vstrechi ptic s netipichnoi okraskoi opereniia v Prut-Dnestrovskom mezhdureche Ukrainy i na sopredelnykh territoriakh [Encounters of birds with atypical coloration of plumage in the Prut-Dniester interfluvium of Ukraine and in adjacent territories]. *Berkut*, 22(1), 60. [In Russian]
[Google Scholar](#)
- Smirnov, N. A. (2016). Novi znakhidky ridkisykh i malovyvchenykh vydiv ptakhiv na terytorii Ukrainy v 1997–2016 rr. [New findings of rare and little-studied bird species on the territory of Ukraine in 1997–2016]. *Berkut*, 25(2), 96–99. [In Ukrainian]
[Google Scholar](#)
- Smirnov, N. A. (2017). Novi znakhidky ridkisykh vydiv tvaryn v mezhakh ta okolytsiakh potentsiinoho ob'ektu smaragdovoi merezhi “Liadova-Murafa” [New discoveries of rare species of animals within and around the potential object of the emerald network “Lyadova-Murafa”]. *NATURA 2000 network as an innovative system of protection of rare species and habitats in Ukraine: Proceedings of the scientific-practical seminar. “Conservation Biology in Ukraine” series.* (Vol. 1, pp. 155–158). Kyiv. [In Ukrainian]
- Taczanowski, W. (1882). *Ptaki krajowe* [Birds of the country]. Kraków: Akademia Umiejętności. Vol. 1. [In Polish]
[Google Scholar](#)
- Taczanowski, W. (1882a). *Ptaki krajowe* [Birds of the country]. Kraków: Akademia Umiejętności. Vol. 2. [In Polish]
[Google Scholar](#)
- Tsvelykh, A. N., Appak, B. A., Beskaravainy, M. M., Kostin, S. Yu., & Osipova, M. A. (2018). *Grifovye ptitsy fauny Ukrainy* [Vultures of the Ukrainian fauna]. Kyiv: Fitosotciocentr. [In Russian]
[Google Scholar](#)

Tsvelykh, A. N., Klestov, N. L., & Osipova, M. A. (2007). Ptitsy skalistykh beregov r. Dnestr – 40 let spustia [Birds of the rocky banks of the Dniester River – 40 years later]. *Branta*, 10, 43–49. [In Russian]

[Google Scholar](#)

Tveritinov, D. (1849). *Voенно-statisticheskoe obozrenie Rossiiskoi Imperii izdavaemoe po vysochaishemu poveleniiu pri 1-m otdelenii Departamenta Generalnago Shtaba [Military-statistical survey of the Russian Empire published by the highest order at the 1st division of the Department of the General Staff]* St. Petersburg: General Staff Printing House, 10(2), 68. [In Russian]

HISTORY OF STUDY OF AVIFAUNA OF THE UKRAINIAN PART OF THE DNIESTER RIVER BASIN WITHIN FOREST-STEPPE ZONE

S. S. Frankov

*I. I. Schmalhausen Institute of Zoology, NAS of Ukraine
15, B. Khmelnytsky St., Kyiv 01601, Ukraine*

Introduction. Most of the Dniester basin is located within Ukraine, but the study of flora and fauna of its individual territories is insufficient, particularly, in terms of ornithology of the forest-steppe zone.

Materials and discussions. Active study of the bird population of the region was started by Polish researchers in the first half of the 18th century. A significant contribution to the study of ornithocomplexes of the then Podolsk province was made by K. F. Kessler, who published a three-volume work on birds of the Kyiv educational district, which also included the above region. Noteworthy are the works by E. Eichwald, G. Belke, V. Taczanowski and A. Brauner. A detailed summary of the history of the fauna of Podillya and its current state, at the beginning of the 20th century, including birds, was prepared by V. P. Khranevych.

Data on the then state of the avifauna of the Kherson province, which included part of this region, is provided in the works by I. K. Pachoskii. There are almost no publications on the bird population of the region in the period from the 1930s to the present. At present, the avifauna of the Ukrainian part of the Dniester forest-steppe zone has not been studied fully enough. Available publications and monographs concern either individual species and groups of birds, or the entire territory of Vinnytsia or Odessa regions. Among them are the publications by O. A. Matviichuk and the monograph “Cadastre of terrestrial tetrapods of Vinnytsia region”. However, most of these works relate to the Southern Bug basin. The avifauna of the Dniester basin is presented rather fragmentarily.

The monograph by H. I. Denysyk “Zoocenoses of anthropogenic landscapes of Podillya” deserves special attention. However, it concerns anthropogenic landscapes of the Podolsk region as a whole, and does not fully cover the features of the spatial distribution of fauna, including birds, in the Dniester basin within the forest-steppe zone of Ukraine.

Conclusions. The analysis of the available literature has shown that, despite a nearly 300-year history of research, this region is currently one of the least surveyed in terms of bird population. The history of the study of birds in the above area can be

divided into four periods of research with different intensity and nature of publications. Taking into account the data of the analysis, it can be stated that the available data are extremely poor to form an idea of the dynamics and current state of the avifauna of this region. Therefore, it is obvious that there is an urgent need for targeted comprehensive research that will address most of the above issues.

Keywords: avifauna, history of study, Dniester River basin, Forest-Steppe zone, Ukraine

Received / Одержано
05 November, 2021

Revision / Доопрацьовано
17 November, 2021

Accepted / Прийнято
24 December, 2021

Published / Опубліковано
29 December, 2021